

hebben vast te stellen dat reeds Grieksche en Romeinsche taalgeleerden een eeuwenlangen strijd hebben gevoerd om beginselen, ten nauwste verwant met die, welke bij den spellingstrijd in deze landen zijn betrokken.

Zóó heet het immers officieel, dat slechts de spelling werd gewijzigd? Gesteld al dat een grenslijn is te trekken tusschen taal en spelling (daar zal vermoedelijk een zware wijs op gaan!), dan nog leert nadere kennismaking met deze materie — menig Vereenvoudiger zal het gaaf beamen — dat hier wel degelijk taalbelangen van de eerste orde in het spel zijn. Toonaangevende Kollewijnianen beriepen zich dan ook sinds lang tot staving van hun spellingseisen en -beginselen op het in Duitschland verzezen linguïstisch licht. Men leze er het eerste deel van De Vooy's „Verzamelde Taalkundige Opstellen“ maar eens op na; en, daar die nieuwe taalbeginselen opkomen uit algemeene principia, is het voor ons, Calvinisten, plicht ook dezen geest te beproeven, of hij uit God is.

In a nutshell de Kollewijniaansche kerngedachten over taal samenvattend, zouden we (afgezien van het dogma „taal is klank“) moeten wijzen op:

verzet tegen de logica als taalwet; tegen den gecultiveerden taalvorm in het algemeen (o.a. met de „moeilijke“ onderscheidingen van buiging en geslacht); tegen een praescriptieve, regelende grammatika.

Op ten troon verheffing van den usus, het spraakgebruik; van het A(lgemeen) B(eschaafd); van de losse, vaak slonzige omgangstaal.

Dit alles uit revolutionairen vrijheidsdrang, weersin tegen het gebod. Anders uitgedrukt: zooals een gezonde gezagsleer haar fundament alleen kan leggen in de Openbaring, zoo is, consequent door-gedacht, de ware gehoorzaamheid op het gebied der taal alleen (ik zeg niet: te handhaven, maar) te fundeeren, wanneer men gelooft in een transcendenten, taalvormenden, taalwetten handhavenden God.

Ongeloofvige bespiegelingen over den aard der taal moesten met ijeren noodzakelijkheid voeren tot naturalistische emancipatie van den dagelijkschen, zich uitlevenden usus. Ons voegt het daarom niet den laiddunkenden schimp van vele Vereenvoudigers met gelijke munt te betalen.

Toch moest ook deze taalfilosofie zich zekere normen kiezen. Ze vond die o.a. bij Jespersen (met zijn „Energetik der Sprache“) die het bij spreken en schrijven vereischte quantum energie-verbruik bestudeerde¹⁾, een soort taalkundig Taylorstelsel bepleitend. Die taal acht hij de hoogste, welke met het eenvoudigste mechanisme het meest bereikt. De waardeering moet volledig „anthropocentrisch“ zijn²⁾, dat is te zeggen: draaien om den mensch en zijn belang alleen.

De oplossing van het hier aangeroerde, cardinale vraagstuk, rakende de norm der taal, wordt door dieper liggende beginselen bepaald, om op haar beurt voor de taalwetenschap verstrekkende betekenis te erlangen.

Daarom kan, wie aan den periodieken wederkeer der voornaamste wijsgeerige gezichtspunten en stroomingen denkt, zich ternauwernood er over verbazen, dat dit onderwerp ook in de oudheid de geesten heeft geboeid en verdeeld. Zij het ook dat het beloop van dezen strijd, waarvan de geschiedenis nog moet geschreven worden, ons zeer onvolledig bekend is, de gegevens veroorloven wel ons een voorstelling te vormen van zijn karakter, van de meest bediscussieerde punten, van de daartegenover ingenomen posities.

De spelling speelt zekere rol, evenwel zonder centrale figuur te worden. Ten deele hangt dit hiermee samen, dat gesproken en geschreven taal nog niet tegen elkander worden uitgespeeld als thans. Het pseudo-democratisch streven de laatste neer te drukken naar het peil der keuvelende omgangstaal, de systematische toelag de fijnere taalgewassen te doen verkommeren, bleef de oudheid als geheel vreemd. Desondanks, evenals op menig ander terrein, was het revolutionair beginsel hier in knop geschoten, al liet de vol-dragen vrucht nog eeuwen op zich wachten.

De vormenleer was het front waarop de strijd het intensiefst werd gevoerd. Niet of buigings- en geslachtsonderscheidingen in de taal zouden zijn was de brandende vraag, maar welke. Was er wel een middel om zuiver en onzuiver te onderscheiden? Was er wel regelmaat te ontdekken in de verwarrende, bijkans onoverzienbare menigte van buigings- en vervoegingsvormen? Het nadenken over deze en dergelijke vragen bracht een groep van geleerden tot de overtuiging:

a. dat dit bonte velorlei geen regelmaat en orde (ANALOGIE) vertoonde, maar onregelmatigheid (ANOMALIE) alom;

b. dat de analogie (wil men: logische norm) niet een maatstaf is, waaraan de taal zou zijn te toetsen, dat er dus geenerlei reden is om de anomalistisch uit den band springende taal door spraakkunstige regels te breidelen.

Een van de gematigde anomalisten, Quintilianus

(plm. 35—95 na Chr.), wil de analogie niet geheel verwerpen, maar drukt zich toch karakteristiek in dezer voege uit: de analogie heeft niet in den beginne, als uit den hemel gezonden, den vorm van het spreken bepaald, maar is later ontdekt. Ze is geen wet voor het spreken, maar object van waarneming, zelve product van het taalgebruik (Inst. Or. I 6 § 6). De revolutionaire theorie schemert duidelijk genoeg door deze verdraagzame woorden heen: de eenheid scheppende regelmaat is niet meer dan achteraf te constateeren feit, geen vormgevend principe; ze brengt geen consequenties mee voor onze taalcultuur.

Waartegenover wij belijden dat de Logos het is die aan onze talen (door het medium van den sprekenden en schrijvenden mensch: „zijn God onderriicht hem van de wijze“) haar wondere harmonie van bouw en samenhang verleent, tegelijk ons belastend met verantwoordelijkheid en zorg voor die taalorde, daar de zonde met haar gevolgen altijd door deze bedreigt en schaadt.

Om tot onze anomalisten terug te keeren: de radicalen, die het bestaan der analogie ontkennen (om nog niet eens te spreken van haar normatieve waarde), kwamen de voor het grijpen liggende anomalieën bij handenvol aandragen. Interessant is het dat ze (tout comme chez nous) een gansche menagerie ten tooneele voerden: manlijke diernamen voor wijfjes en omgekeerd.³⁾ Nu ligt het voor de hand dat hun stoute overdrijvingen den speurzin der analogisten scherpte, die dan ook al spoedig met een even overstelpend feitenmateriaal wisten aan te toonen dat het toch waarlijk niet aanging alle regelmaat met één pen-netrek uit de taal te bannen. Maar evenzeer van-zelf spreekt het dat daarmee de zaak nog niet beslist was. Het ging immers in laatste instantie om de normatieve betekenis van analogie en logica. En hierbij spraken de beginselen krachtig mee. De echte anomalist wilde zich aan één norm onderwerpen: die van het nut (vergelijk Jespersen!). Dat eischte duidelijkheid en korthed; meer niet en zeker geen spraakkunstige orde en regelmaat, zoo meende hij. Per gratie kon dan voor de schoonheid nog een plaatsje worden ingeruimd, maar voor de erkenning der analogie maakte dit niets uit. De groote taalgeleerde Varro (116—27 v. Chr.), die de voornaamste anomalistische argumenten, ter fine van een breede kritiek, de revue laat passeeren in 'n merkwaardig boek „Over de Latijnsche Taal“, merkt ten slotte op dat wie de regelmaat in de taal niet ontwaart, niet alleen blind is voor het wezen van de taal, maar voor dat van het heil: harmonie en orde heerschen immers aan het firmament, in de zee, op de aarde, bij dier en bij mensch? Als we deze passage bij Varro lezen, denken we onwillekeurig aan wat geschreven staat van den Logos: „alle dingen bestaan tezamen door Hem“ (Coloss. 1:17).

Het lijkt geen twijfel of de analogisten hadden, als we ons zoo uit mogen drukken, het meeste gelijk aan hun zijde. Waarom hun leer, die in de Romeinsche taalwetenschap de overhand nam, ten slotte in een slop geraakte, moet hier onbesproken blijven.

Volgende zoo aannemelijk gemaakt mocht zijn dat het Kollewijnianisme met zijn loochenen van de logische taalnormen (één der normen en niet met onbeperkt gezag bekleedt), zijn emancipatie van den gestaag op lager niveau zakkenden usus, zijn ontadeling van de den beelddrager Gods geschonken taal zijn wortels heeft in de oudheid.

Want is dit juist, dan blijkt te duidelijker dat hierin ons een richting tegentreedt die door haar levensbeginsel tot al stelselmatiger consequenties wordt gedreven en daarom door ons moet worden weerstaan, omdat ze den levenden God als oppersten Taalwetgever 't zij verwerpt, 't zij vergeet.

Kampen.

R. J. DAM.

3) Voorbeelden bij Varro, L. L. IX § 55.

„Wat mag ik verkoopen?“

Een broeder schreef mij over een moeilijkheid, waarvoor hij, in zijn boekhandel, telkens kwam te staan.

Voortdurend kreeg hij in zijn winkel vraag naar speelkaarten.

Tot nu toe had hij daarop altijd geantwoord: „die verkoopen wij niet“. Toch gevoelde hij zich daarbij niet heeltemal rustig.

„s Morgens,“ zoo redeneert hij, „s morgens bid ik den Heere om zegen over mijn bedrijf; nu krijg ik de gelegenheid evenwel geen gebruik; heb ik daartoe het recht? In het kaartspel op zichzelf zit immers geen zonde; kaarten kunnen ook gebruikt worden zonder dat men daarmee kwaad doet. Ben ik nu als verkooper verantwoordelijk voor de wijze, waarop de koper van die kaarten gebruik zal maken en moet de wetenschap, dat hij

ze verkeerd zal kunnen gebruiken mij nu oorzaak wezen, dat ik zeg: „ik verkoop ze niet?“

Sta ik daardoor niet eigen broodwinning in den weg en verwerp ik daardoor niet eigenwillig de mogelijkheden, die God mij op mijn gebed geeft?“

Het lijkt mij toe, dat soortgelijke moeilijkheden als in dit schrijven worden genoemd, in het leven van menig zakenman wel zullen voorkomen; vandaar dat ik daarover in deze rubriek graag iets wil zeggen.

Laten wij de vraag eens zóó stellen:

„Is de verkooper verantwoordelijk voor het gebruik, dat de koper maakt van het artikel, dat hij hem levert?“

In het algemeen gesproken hangt dat af van den aard van het artikel, waarover het gaat.

Bij een artikel, dat evengoed „goed“ als „zondig“ kan worden gebruikt, behoeft de verkooper zich zeker niet verantwoordelijk te gevoelen voor wat de koper daarmee doen zal.

Bijvoorbeeld: een fiets.

Een fiets is toch wel een nuttig ding. Maar nu kan iemand die fiets ook gebruiken om daarmee heel den Zondag te gaan toeren, zoodat hij de kerk verzuimt; een deel van den dag in café's doorbrengt, om 's avonds moe en afgejakkerd thuis te komen.

Natuurlijk is dat zonde.

Maar ieder gevoelt, dat de mogelijkheid dat iemand zóó zijn fiets zal gebruiken, den verkooper nooit reden zal behoeven te zijn om geen fietsen meer te willen leveren.

Als dat zoo was, dan was elk zakendoen onmogelijk geworden.

Anders staat evenwel de zaak als het gaat over een artikel, dat in zichzelf van dien aard is, dat het in den regel niet anders dan tot zonde dient. Bijvoorbeeld: vuile, pornografische lectuur.

Bij het verkoopen daarvan mag de verkooper niet meer zeggen: „ik stel mij niet verantwoordelijk voor wat gij daarmee doet“. Dat zou dwaasheid zijn, want hij weet, dat daar in den regel geen ander, dan een onrein, en dus zondig gebruik van gemaakt wordt. In zulk een geval zou de verkooper, zonder twijfel, mee deel hebben in de schuld van den koper.

„Ja maar,“ zal de broeder, die mij schreef, zeggen: „ja, maar, dat begrijp ik ook wel; de mogelijkheid ligt voor mij juist in de vraag: welk artikel moet door ons worden gezien als iets, dat, uiteraard, alléén zondig gebruikt kan worden; daar hebt ge nu die kaarten. De heerschende opinie onder de Gereformeerden is wel, dat kaartspel altijd zondig is; maar dat lijkt mij toch niet zoo toe; ik meen, dat er van kaarten ook wel een goed gebruik kan worden gemaakt; moet ik mij nu door die „algemeene opinie“ onder ons volk de wet laten voorschrijven of mag ik, vrij, naar eigen consciëntie mij laten leiden?“

Op dit laatste spitste zich ten slotte de vraag van dezen broeder toe. „Naar welken maatstaf moet ik uitmaken of een artikel van dien aard is, dat ik het met een vrije consciëntie kan verkoopen?“

Ik stem toe, dat hierin een moeilijkheid kan liggen; maar niet een onoverkomenlijke moeilijkheid.

Bij de meeste dingen behoeven er in dezen geen vragen te rijzen en zal het heel gemakkelij vallen zijn houding te bepalen.

En wat die moeilijke gevallen aangaat, daarbij zal men eerlijk een oplossing moeten zoeken in het licht van Gods Woord, zóó, dat men, wat men doet, met een zuivere consciëntie kan doen.

Natuurlijk kan daarbij de „heerschende opinie onder de Gereformeerden“ niet, zonder meer, beslissend zijn; het kan zelfs roeping zijn daartegen in te gaan.

Alleen, het is wel een factor, waarmee, naar het Woord, rekening dient te worden gehouden.

Men dient zich wel degelijk af te vragen: „welken indruk zal mijn doen maken op de broeders en welke uitwerking zal het hebben in de gemeente. De wetenschap, dat mijn houding, ook al zou ik daarin voor mij geen zonde zien, in de gemeente, in den kring der broeders zonde zou baren, zou het mij toch ten eenenmale onmogelijk maken om met een vrij geweten in mijn houding te volharden.

Groote teederheid is hier geboden en men zie wel toe, dat men niet door drogredenen zich er toe laat verleiden zijn geweten het zwijgen op te leggen en dingen te gaan doen, waarvan men wel ziet, dat zij niet deugen, maar die men voor zichzelf het voordeeligst acht.

Of men daardoor misschien iets moet laten schieten, wat een broeder blijkbaar zonder bezwaar binnenhaalt, mag geen reden zijn om anders te gaan handelen. Onze verhouding tot God draagt een zuiver persoonlijk karakter.

B.v. de broeder, die mij schreef. Ik wil eerlijk zijn. Het lijkt mij toe, dat die heele redeneering: „Kom ik, door geen kaarten te verkoopen, feitelijk niet in botsing met mijn gebed om zegen over mijn zaak?“, een bedenkfel is om aan de klem van zijn geweten te ontkomen.

De ondergrond van heel zijn schrijven lijkt mij deze te zijn: „Eigenlijk gevoel ik wel, dat het beter is geen kaarten te verkoopen dan het wel

te doen; maar hoe ontstaat dat zoo is, doet; houd wel eens in; ander zegt niet. Het is portemonnaie te hebben. zijn het ne kan ik gaar maatstaf me ik God die hart heersche wel te bowe

Wat nu van speel zeggen: „

Men kan, wordt, zw al of niet mij toch o gang zou onze kringe kennen feit gaat om h aan vorbon maal in he meebrengt, wordt. Voor omstige ge door eens in de verze or voor in veel met ! goed met „Het kaart en“. Het voor besta vaderen; meewerken doen inbur winst daar

(Schetsen uit

I

Het eind en Witte het einde

Geduren baronnen lingen bij gers terro prestige v zijn ontw eerste vo zaken ziel

De der alle onru handel er boekdrukk door Cas had gewer en terwij en onderd Darthul hijeenverz mythische Ronde Ta straffen

De boe bereik va door zeer rijkheid r

Die der die onder Bosworth, (1485—15 kon Hend oorlogen

avonturie „Nieuwe perkte v heid zou den nu a Renaissa

Die „N den tijd, het vaste tijd vest Spanje, op zich op den tr en bedro leenman den gron chie“, macht, it

Dit al

1) Zie hierover Van Ginneken, „De nieuwe Richting in de Taalwetenschap“, 1923, p. 121 vlg.

2) Jespersen, „Language“ 1923, p. 324.